

Història de la filosofia.

Examen model de Plató

“–Per tant, Cebes, aquells que es preocupen de les seves ànimes diuen adéu a tots aquests desitjos i no viuen de cara a modelar-se un bon cos, ni es comporten amb les mateixes pautes dels qui no saben cap a on van, estant com estant convençuts que no és bo fer res contrari a la filosofia i a l’alliberament i purificació que d’ella prové, sinó que girant-se vers ella, la segueixen com a guia on ella els porti.

–Com és això, Sòcrates?

–Ara t’ho explico –digué. Els amants de la saviesa saben que, quan la filosofia pren en les seves mans l’ànima, aquesta es troba senzillament presonera i empallegada amb el cos, , forçada a mirar les coses a través d’ell, com des d’una masmorra; sense poder-ho fer lliurement per ella mateixa, cosa que fa que s’arrossegui en una total ignorància. A més, s’adona que en aquesta presó el més terrible és que un es troba lliurat als desitjos i que a través d’ells el mateix presoner es el qui més col·labora al seu empresonament”.

Plató, *Fedó*

1. Indica amb les teves paraules les idees més importants del text (2 punts)

En un full a part:

- Els qui es preocupen de les seves ànimes es dediquen només a la filosofia perquè saben que d’ella en prové el seu alliberament i la seva purificació i per això s’han d’allunyar dels desitjos materials i de la manera de viure dels qui no saben cap a on van.
- El savi sap que, d’entrada, l’ànima està plenament lligada, empresonada, en un cos i aquest lligam l’arrossega cap a la ignorància.
- La força dels desitjos corporals fa molt difícil que l’ànima se’n pugui deslliurar.

El resum en el full de l’examen:

Els qui es preocupen de les seves ànimes es dediquen només a la filosofia perquè saben que d’ella en prové el seu alliberament i la seva purificació i per això s’han d’allunyar dels desitjos materials i de la manera de viure dels qui no saben cap a on van. El savi, doncs, sap que, d’entrada, l’ànima està plenament lligada, empresonada, en un cos i aquest lligam l’arrossega cap a la ignorància perquè la força dels desitjos corporals fa molt difícil que l’ànima se’n pugui deslliurar.

2. Defineix breument -màxim 15 paraules- els dos conceptes següents: (1 punt)

Ànima racional:

- Dimensió racional de l'individu que s'orienta al coneixement i es guiada per la prudència.
- Part racional de l'individu que abans d'estar lligada al cos a contemplat les idees.
- Una de les tres parts o dimensions de l'individu que busca el saber i guia l'acció humana.

Persones que es preocupen de les seves ànimes:

- Individus que busquen guiar la seva vida només amb la raó i la prudència.
- Els savis que desitja purificar la seva ànima tot allunyant-se dels desitjos corporals.
- Persones que volen fer de la filosofia la seva guia de vida.

3. Desenvolupa en una redacció cohesionada el tema següent tot fent referència als aspectes de la filosofia de l'autor que hi estiguin relacionats. (3 punts)

“L'ànima racional: la prudència com a guia del savi i del governant”

Esquema de paràgrafs (previ a començar a escriure i en un full a part)

1. Introducció. Les tres ànimes i les seves virtuts. Les classes socials.
2. L'antropologia: ànima i cos. Mite del carro alat.
3. L'ànima del filòsof. Mite de la caverna. Coneixement.
4. La polis justa. El filòsof rei.
5. Conclusió: ànima, prudència, purificació.

Plató considera que l'individu està constituït per tres ànimes i que cadascuna s'ocupa de guiar cadascuna de les grans activitats que defineixen la vida humana. Així doncs, els humans tenim una ànima racional –situada al cap- que s'ocupa de la reflexió i que està governada per la prudència. La segona ànima és l'irascible –situada al pit- i que s'ocupa de regir els sentiments, les emocions actua segons el dictat del coratge. Finalment, la TERCERA ànima, la concupiscible –situada a la panxa i als genitals- s'ocupa de satisfer les necessitats bàsiques i de garantir la reproducció i actua segons la virtut de la temperància. D'aquestes tres ànimes, és clar, només la racional és exclusiva de l'ésser humà i és l'única que és immortal. Aquesta concepció tripartita de l'ànima té una correspondència directa amb la concepció tripartita de l'estructura social de la polis ideal, de la república justa.

Per a Plató –com pels pitagòrics- l'ànima autèntica que defineix a cada persona és immortal. A diferència de la tradició cristiana, Plató defensa la idea que la nostra ànima transmigra de diverses realitats fins a assolir –si ho aconsegueix- viure eternament al regne del cel, ben a prop dels déus. L'ànima racional, doncs, abans d'estar lligada al

cos de l'individu ha viatjat en un carro alat pel cel i ha pogut contemplar les idees en tant que realitats eternes i immutables. Ara bé, a diferència dels carros on viatgen els déus, les ànimes que tard o d'hora cauran en la presó d'un cos, viatgen neons carros guiats per un cavall bo i un de dolent. Lògicament, cada cavall estira el carro seguint l'instint de la seva naturalesa i això té com a conseqüència que el carro trontolli i que, per tant, les ànimes que viatgen en el seu interior caiguin cap a terra. Amb aquest mite que podem llegir al *Fedre* Plató ens explica –i és curiós que ho faci tot recurrent a una explicació de caràcter mitològic– que l'ésser humà està constituït per dues dimensions radicalment diferents –el cos i l'ànima–, alhora, ja ens mostra una de les seves fonts del coneixement i de la possibilitat d'arribar a ser savi perquè conèixer és recordar i qui pot recordar més i millor és l'individu l'ànima del qual ha pogut romandre més temps al carro i, per tant, ha pogut veure idees més elevades, més altes, més pures.

El filòsof, doncs, és aquella persona que té un desig de saber i que la seva ànima ha pogut contemplar, ja des del carro alat, abans de caure presonera en el seu cos, les idees més altes, aquelles idees que il·luminen la veritat més profunda de la realitat. Així doncs, el record –la reminiscència– esdevé una font clara de coneixement: conèixer no és res més que recordar. Els nostres sentits no ens aporten autèntic coneixement però com a mínim serveixen perquè l'ànima –adormida després de la seva caiguda dins un cos humà– es desperti de nou i ens permeti, d'aquesta manera, recordar allò que havia contemplat mentre viatjava pel cel. Ara bé, amb el record en tenim prou per poder assolir la condició de persona sàvia? Evidentment no. El record ens permet conèixer els objectes materials, què són les coses de la vida quotidiana i això és d'aquesta manera perquè tots els individus –siguin savis o no– coneixen perfectament moltes coses d'ús habitual. El filòsof, doncs, necessita fer un llarg camí de formació perquè la seva ànima pugui recordar la contemplació de les idees supremes, d'aquelles que ocupen el punt més alt de la jerarquia de les idees. En el mite o al·legoria de la caverna –una de les narracions filosòfiques més conegudes– Plató ens explica com de difícil és el camí d'aquell que és desencadenat de les determinacions dels sentits i és arrossegat cap a la contemplació –fora de la caverna– de les realitats en si. El camí del coneixement ha d'anar allunyant a poc a poc l'ànima del savi del món sensible –aquell que els sentits aparentment presenten com a cert i indiscutible– per anar entrant en el món intel·ligible –el de les veritats en si, el món de la llum del Sol, el món que només es pot conèixer amb la intel·ligència perquè és un món de realitats eternes i immutables. Aquest camí pedregós ha de progressar poc a poc des de la gimnàstica, la música, l'aritmètica, la geometria, l'harmonia i arribar a la dialèctica –la reflexió directa sobre les idees supremes. Evidentment, aquest camí no es pot fer si el savi no està mogut pel desig de conèixer, és a dir, per l'amor a la saviesa, un amor que també es desperta en allò més corporal –el desig d'un cos bell– però que poc a poc va ascendint cap a allò que hi ha a les ànimes i que arriba a estimar només les idees ens, aquelles idees que encarnen l'essència de l'autèntica realitat: les idees de Bé, Bellesa, Justícia, Veritat.

El filòsof, després d'un llarg camí, esdevé savi. Arribats en aquest punt, el savi només desitja quedar-se contemplant les idees, purificant la seva ànima, seguint pel camí de l'autèntic coneixement. Però com ens explica en el mite de la caverna, el filòsof té la responsabilitat de tornar a dins la caverna i d'organitzar la societat perquè aquesta sigui realment justa. Tot seguint la tesi de l'intel·lectualisme ètic de Sòcrates –que defensa que si coneixem què és el Bé actuarem sempre bé–, Plató considera que només el filòsof, aquell que ha pogut conèixer realment què és la Justícia, és la persona que pot esdevenir governant d'una polis que vulgui ser justa. Evidentment el filòsof és humà pot equivocar-se però és sens dubte qui millor pot governar perquè ho

farà només pensant en la realització de la justícia i no en els seus interessos personals. L'ànima sàvia, doncs, és aquella que es guia sempre per la prudència, per la reflexió, per la recerca de la materialització d'allò que determina la idea de Justícia. Si cadascú fa allò que li pertoca, allò que sap fer bé, la polis serà realment justa i les seves gents viuran felices. Cada grup social ha de complir bé allò que sap fer bé i, així, com si d'una màquina es tractés, cada peça de l'engranatge contribueix a fer funcionar bé el conjunt.

En definitiva, cada ànima ha de fer bé la seva funció i, per tant, ha d'estar ben regida per la virtut que la guia. De la mateixa manera, cada part o grup social ha de fer bé la seva funció per tal que el conjunt social visqui amb justícia i, per tant, siguin felices. Les tres ànimes de l'individu es corresponen a les tres parts de la societat i cadascuna d'elles ha de viure segons allò que la virtut corresponent determina. La correspondència entre individu i societat és molt evident en Plató i reforça la idea que l'individu té la seva identitat dins el grup social. El filòsof, però, que és la persona que ho sap millor que cap altre ciutadà, busca el bé comú i aspira a la purificació última de la seva ànima, una ànima que vol deslliurada de la presó del cos i eternament instal·lada en la placidesa d'un cel serè, clar, immutable. Com el Sol que ho il·lumina tot.

4. Compara la idea de justícia de Plató amb la d'algun altre pensador estudiat.

La idea de Justícia de Plató determina que cal que cadascú faci bé allò que li pertoca. Aquesta idea s'inscriu directament en la tesi de l'intel·lectualisme ètic de Sòcrates ja que considera que si sabem fer una cosa, si en tenim coneixements, serem savis i bons en la realització d'aquella cosa o activitat. Evidentment, la idea de Justícia de Sòcrates comporta que només hi ha per a cada cosa una idea bona. Tant se valsi ens referim a fer una taula, a una acció pietosa o a organitzar políticament una societat. Per a Plató, només existeix una idea bona de cada cosa i, per tant, gràcies a aquesta idea podem determinar si una societat o una acció és més o menys justa que una altra. Evidentment, en el món dels humans, no podem imaginar una societat absolutament justa precisament perquè som humans i estem, en major o menor grau, determinats pels sentits, pels interessos. Però sí que podem imaginar una societat força justa si pensem en la societat que s'apropa més a la realització material de la idea de Justícia o, dit d'una altra manera, si en l'organització d'una societat som capaços de fer present en un grau molt alt la idea de Justícia.

Contra aquesta idea de Justícia, els sofistes defensen el relativisme de les idees. Els sofistes van compartir amb Sòcrates i amb Plató l'experiència única de la democràcia d'Atenes del s. V aC. Però defensen idees filosòfiques molt diferents. Segons els sofistes, doncs, no té sentit parlar d'una sola idea de justícia –ni de Bé o de Bellesa– perquè aquesta idea està estrictament lligada a la manera d'entendre-la d'una col·lectivitat determinada. Cada societat, cada polis, determina què és just i què no ho és, de la mateixa manera que cada persona decideix què és bell o què no ho és. Podem contraposar models de justícia perquè responen a realitats socials diferents però no podem aplicar un sol patró, una sola idea, que ens permeti establir una jerarquia. Què és just, doncs, per als sofistes? Allò just és precisament allò que cada societat determini que ho és ja que no existeixen valors universals sinó que és la

voluntat de cada individu o de cada col·lectivitat la qui determina i defineix què és la justícia.

En aquest sentit, plató pot qüestionar als sofistes que segons el seu relativisme no podem definir mai si una societat és justa o no i, per la seva banda, els sofistes poden preguntar a Plató silà condició d'esclaus també respon a la idea de la Justícia si l'entendem com el fet de fer cadascú alloqui li pertoca.

5. Estàs d'acord amb la idea que el governant ha de ser el savi?

La concepció platònica del filòsof—rei ens suscita, avui, una reflexió en dues direccions —potser una mica a la manera dels dos cavalls que estiren del carro de les ànimes. D'entrada, em sembla interessant defensar que el governant ha de ser una persona veritablement sàvia. La saviesa del governant garanteix que la seva actuació estarà ben fonamentada —no farà les coses perquè 'sí, sense haver estudiat abans tots els seus pros i contres, totes les conseqüències que es poden derivar d'una determinada decisió- i, sobretot, que es guiarà pel bé comú, des de la prudència que guia totes les seves decisions irreflexions i molt allunyat dels interessos terrenals o personals. En aquest sentit, doncs, em sembla molt positiu que el governant sigui la persona sàvia, honesta, prudent i reflexiva perquè és una persona d'aquestes característiques la qui pot guiar de la manera més justa la nostra societat. Sovint, avui, ens lamentem que els nostres governants no estan prou preparats i que, en realitat, molts d'ells només anhelan el poder i la possibilitat que aquest els ofereix de brillar o d'aprofitar-se'n.

Per altra banda, però, en la idea del filòsof-rei de Plató hi ha una defensa de la predestinació i d'una exclusivitat molt tancada. Només podran ser governants de la polis justa uns pocs escollits, unes poques ànimes que han tingut la sort d'haver romàs molt més temps que les altres en el carro alat. L'exercici del poder, doncs, queda en mans d'un petit cercle que, ben allunyat del poble, decideix en nom d'ell i pel seu bé. El despotisme il·lustrat ressona molt en aquesta idea de Plató i, fins i tot, certes idees dels moviments totalitaris —siguin del color que siguin- que han sacsejat el segle XX i que s'han construït a partir de les idees d'una petita cúpula —un dictador o un comitè central- que saben perfectament què és allò que convé al seu poble.

En definitiva, considero que seria molt interessant poder mantenir la idea d'un governant savi, prudent, honest, però dins d'un context democràtic en què tots i totes puguem ser, si ens ho proposem, si ho considerem important, agents actius en la presa de decisions d'una polis, d'una societat, que volem més justa, d'una societat que necessitem urgentment que sigui més justa.